

Обставини справи

Справа стосувалася скарг на позбавлення заявника, адвоката та члена Азербайджанської асоціації адвокатів (далі – ААА), статусу адвоката через заяви, які він зробив у пресі про жорстоке поводження з одним із його клієнтів у в'язниці, у якій останній відбував покарання.

26 листопада 2015 року підрозділ з боротьби з організованою злочинністю провів операцію, у ході якої було здійснено вторгнення до будинку, де кілька осіб, серед яких був А.Н., брали участь у релігійному зібранні. Згідно з поліцейськими протоколами, операція була організована на підставі інформації про те, що засновник незареєстрованого релігійного руху та кілька інших осіб, серед іншого, збиралися з метою підготовки насильницького захоплення влади, масових заворушень і терористичних актів.

Заявник став одним із представників А.Н. у національному судовому провадженні щодо його кримінального засудження.

8 серпня 2017 року заявник відвідав в'язницю, у якій А.Н. відбував покарання. За словами заявника, під час зустрічі він побачив на тілі А.Н. сліди жорстокого поводження. А.Н. пояснив, що після переведення до цієї в'язниці він зазнав жорстоких тортур з боку персоналу в'язниці. За словами заявника, після візиту, того ж дня він отримав телефонні дзвінки від журналістів різних ЗМІ, які цікавилися станом здоров'я А.Н. Він розповів журналістам те, що йому розповів А.Н., і що він бачив травми на тілі А.Н.

Того ж дня різні ЗМІ опублікували інформацію про те, що А.Н. піддавали тортурам у в'язниці, посилаючись на заяви заявника для ЗМІ, у яких він передав твердження А.Н. і описав травми, які він сам бачив. Згідно з копіями новинних повідомлень, що містяться в матеріалах справи, деякі ЗМІ також цитували заявника, який, за словами А.Н., назвав імена співробітників в'язниці, які, як стверджувалося, катували А.Н.

Згодом заявник подав скарги до Генерального прокурора, тюремної служби та Омбудсмена, скаржачись на жорстоке поводження з А.Н. у в'язниці.

10 серпня 2017 року виконуючий обов'язки Голови тюремної служби надіслав листа до ААА з проханням ініціювати дисциплінарну процедуру проти заявника. Він стверджував, що заявник зробив наклепницькі та неправдиві заяви в пресі, звинувативши тюремну службу в жорстокому поводженні з А.Н.

9 вересня 2017 року Дисциплінарна комісія ААА ухвалила рішення, яким передала скаргу на заявника до Президії ААА (далі – Президія). Вона, зокрема, постановила, що заявник порушив етичні норми адвокатської діяльності, оскільки він зробив безпідставні заяви для преси щодо жорстокого поводження з А.Н.,

спираючись лише на заяви А.Н. та власну оцінку, не дочекавшись результатів розгляду поданих ним скарг.

Спираючись на висновок Дисциплінарної комісії ААА від 9 вересня 2017 року, Президія ухвалила рішення передати справу заявника до суду з метою позбавлення його статусу адвоката. Вона також ухвалила рішення призупинити діяльність заявника як адвоката до ухвалення судового рішення. 22 лютого 2019 року суд першої інстанції ухвалив рішення по суті справи і позбавив заявника права на заняття адвокатською діяльністю.

Заявник оскаржив це рішення, стверджуючи, що позбавлення його статусу адвоката становило невинуватене втручання в право на свободу вираження поглядів, передбачене статтею 10 Конвенції. Апеляційний суд відхилив апеляційну скаргу та підтвердив рішення суду першої інстанції. Суд касаційної інстанції залишив без змін рішення апеляційного суду.

Оцінка Суду

Щодо статті 10 Конвенції

ЄСПЛ зазначив, що позбавлення заявника права на заняття адвокатською діяльністю становило втручання у здійснення його права на свободу вираження поглядів, гарантоване статтею 10 Конвенції.

ЄСПЛ вказав, що національне законодавство на момент розгляду справи передбачало, що за наявності підстав для виключення адвоката з ААА Президія на підставі висновку Дисциплінарної комісії могла звернутися до суду з проханням ухвалити рішення у цій справі та призупинити діяльність адвоката до набрання чинності рішенням суду. Отже, ЄСПЛ визнав, що санкція, накладена на заявника, мала підстави в національному законодавстві.

Стосовно передбачуваності положень національного законодавства ЄСПЛ, з огляду на аргументи сторін, вважав, що вони також були передбачуваними щодо їх застосування і що втручання у право заявника на свободу вираження поглядів було «встановлене законом» у значенні пункту 2 статті 10 Конвенції.

ЄСПЛ вказав, що втручання, про яке йдеться, мало на меті захист репутації та прав тюремних службовців від заяв заявника, а отже, мало законну мету захисту репутації.

Крім того, ЄСПЛ зазначив, що він не може погодитися з твердженнями Уряду про те, що заяви адвоката можна розглядати як спробу чинити тиск на незалежність судової влади, оскільки ці заяви не стосувалися кримінальної справи щодо А.Н., яка перебувала на розгляді в національних судах, а стосувалися стверджуваного жорстокого поводження з А.Н. у в'язниці. У зв'язку з цим ЄСПЛ повторно зазначив, що можливість повідомляти про порушення та подавати скарги на державних службовців набуває особливого значення у випадку осіб, які перебувають під контролем органів влади, таких як ув'язнені. Крім того, заявник, як адвокат, мав

обов'язок захищати інтереси свого клієнта, використовуючи всі засоби, передбачені законом.

ЄСПЛ вважав, що національні суди не врахували низку елементів, які слід було взяти до уваги при оцінці заяв заявника. Зокрема, вони не врахували той факт, що зазначені заяви стосувалися жорстокого поводження з ув'язненим, що, без сумніву, є питанням, яке становить суспільний інтерес. Вони також не взяли до уваги той факт, що працівники в'язниці, яких, як стверджувалося, заявник дискредитував, самі не вживали жодних правових заходів.

ЄСПЛ також зазначив, що відповідні заяви не можуть бути апріорі визнані безпідставними або позбавленими будь-якої сутності з огляду на те, що відповідні зауваження мали певну фактичну основу, а саме заяву А.Н. під час його зустрічі із заявником та ознаки жорстокого поводження, які заявник побачив на тілі А.Н.

Крім того, ЄСПЛ вказав, що в цій справі національні суди не надали жодних підстав для вибору санкції у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, що може бути розглянуто лише як сувора санкція, здатна мати негативний вплив на виконання адвокатами своїх обов'язків як захисників.

З огляду на викладене ЄСПЛ вважав, що причини, наведені національними судами на підтримку позбавлення заявника права на заняття адвокатською діяльністю, були недостатніми, а покарання, застосоване до нього, не було пропорційним до поставленої законної мети.

Відповідно, було порушення статті 10 Конвенції.

Щодо статті 8 Конвенції

ЄСПЛ насамперед зазначив, що позбавлення заявника права на заняття адвокатською діяльністю через професійну недобросовісність унеможливило для нього здійснення професійної діяльності, а отже, вплинуло на широке коло його професійних та інших відносин і зашкодило його професійній та соціальній репутації. Відсторонення заявника від роботи та позбавлення його права на заняття адвокатською діяльністю також спричинили значні фінансові втрати і, безсумнівно, мали серйозні негативні наслідки для його приватного життя.

ЄСПЛ визнав, що втручання мало законну мету «запобігання заворушенням» у значенні пункту 2 статті 8 Конвенції, оскільки воно стосувалося регулювання юридичної професії, яка бере участь у належному відправленні правосуддя.

Більше того, таке втручання може вважатися «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення законної мети, якщо воно відповідає «нагальній соціальній потребі» і, зокрема, якщо воно є пропорційним до поставленої законної мети і якщо причини, наведені національними органами влади для його виправдання, є «релевантними та достатніми».

ЄСПЛ зазначив, що його висновки в контексті розгляду скарги заявника за статтею 10 Конвенції є однаково релевантними для цілей розгляду його скарги за статтею 8 Конвенції.

Зокрема, у судовому провадженні щодо позбавлення заявника права на заняття адвокатською діяльністю національні суди не оцінили в достатній мірі пропорційність втручання, з урахуванням того, що санкція позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю є найсуворішою дисциплінарною санкцією в юридичній професії, що має незворотні наслідки для професійного життя адвоката. ЄСПЛ вважав за необхідне звернути увагу на Рекомендацію R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи Державам-членам щодо свободи здійснення адвокатської професії, у якій чітко зазначено, що при визначенні санкцій за дисциплінарні порушення, вчинені адвокатами, слід дотримуватися принципу пропорційності.

З огляду на викладене ЄСПЛ дійшов висновку, що причини, наведені національними судами на підтримку позбавлення заявника права на заняття адвокатською діяльністю, не були релевантними та достатніми, а покарання, застосоване до заявника, не було пропорційним до поставленої законної мети. Крім того ЄСПЛ підкреслив, що, незважаючи на обов'язки, зокрема щодо поведінки, яких повинні дотримуватися всі адвокати, стверджувана необхідність у демократичному суспільстві застосовувати санкцію у вигляді позбавлення статусу адвоката в таких обставинах повинна бути підкріплена особливо вагомими причинами.

Відповідно, було порушення статті 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 жовтня 2025 року й набуло статусу остаточного 7 січня 2026 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.